

Uvodna beseda

Čeprav smo pojem »družina« v krovnii temi 47. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture zastavili v najširšem smislu obstoja medsebojne povezanosti, druženja, soobstoja v prid vsakemu posamezniku in obenem celotne (z)družbe, društva in združenja s prenosom teh odnosov tudi na druga področja, tako da se v družine družijo lahko tudi živali, rastline, jeziki, besede, črke, računalniki in še marsikaj, pa je bil odziv predavateljev – z delno izjemo nekaterih jezikoslovnih prispevkov – povezan z družino kot osnovno celico človekovega bitja in žitja. Ne moremo reči, da je tema zato kaj bolj aktualna, saj bi težko trdili, da kdaj ni: vsakdo se nekam in nekomu rodi, vsakdo s starši vzpostavi nek odnos, pa četudi so ga ti zapustili in je prišel morda v nadomestno družino. In kar je svojevrsten paradoks: odsotnost enega ali obeh staršev pusti v človeku še globlje sledi kot njihova prisotnost. Sobivanje pa ljudi vodi v take ali drugačne medsebojne odnose; skupno vsem in pri vsem pa je, da si – morda ob splošni negotovosti še toliko bolj – želijo, če že ne kar hlepijo, po globlji medsebojni povezanosti, ki se začne pri osebni pogovoru (ne mimobežnem klepetu), torej pri jeziku kot sredstvu komunikacije, in nadaljuje v naklonjenih dejanjih, ki udeležencem vzbujajo občutek sprejetosti, zaupanja, varnosti, ljubezni ter končne sreče in zadovoljstva (s samim sabo in drugimi).

Avtorji letošnjih predavanj, vključno s tistimi iz »parade mladih« in enega od izbirnih jutranjih tečajev, nam slikajo takšne in drugačne medgeneracijske in medspolske odnose v ožji in širši družini ter njihovo vrednotenje v različnih časih in prostorih ali pa z različnih gledišč poudarjajo starševsko odgovornost in pomen družine za otroke, za njihov vsestranski razvoj in vključevanje v širšo družbo. Enako kot sorodstveni odnosi pa so zanimivi tudi leksemi in metafore, ki jih označujejo.

Že v prvem jezikoslovnem prispevku bomo spoznali, kateri od leksemov *oče*, *mati*, *otrok*, *sin* in *hči* v slovenskem jeziku tvori največ konceptualnih metafor in koliko pri njihovi tvorbi naravni spol teh leksemov vpliva na slovnični spol drugih sestavin. Drugi prispevek razlaga osnovne pojme zgodovinskega besedjeslovja in jih ponazarja na primerih neprevzetega besedja za sorodstvo v knjižni in narečni slovenščini. Kar dva prispevka, eden v jezikoslovnem, drugi pa na koncu literarnovednega razdelka, se ukvarjata z razlikami v nadrobnosti poimenovanj za sorodstvene odnose v slovenskem in v srbskem jeziku oziroma v treh naslednikih srbohrvaščine ter navajata težave in možne rešitve pri prevodih iz njih v slovenščino, ki ima v tem delu leksike (že) velik primanjkljaj. Zadnji jezikoslovni prispevek o poimenovanjih za nekaj jedi iz krompirja in fižola v slovenskih narečjih ima tudi kulturološko ozadje.

Ugotovitve prvih dveh literarnovednih prispevkov so nedvomne: tematizacija družine se od začetka 90. let 20. stoletja povečuje tako v romanu kot v liriki, kar avtorici spodbudi, da se poglobita tudi v vzroke in povode za tako stanje ter ugotavljata pisateljovo oziroma pesnikovo vrednotenje in doživljanje odnosov znotraj različnih tipov tradicionalnih in sodobnih družin, kakor se kaže skozi intimni svet literarnih oseb. Tretji prispevek se loteva osvetlitve zapletenega odnosa med materjo in hčerjo, ki je istočasno lahko tudi odnos med dvema generacijama, in sicer na primeru dveh sodobnih dramskih besedil, ki ta odnos izpostavljata kot osrednjo temo, a skoznjo zelo ostro prodirajo družinski odnosi v celoti. Četrty prispevek zbujajo upanje, da bodo otroci morda v večjem številu spet deležni pripovedovanja pravljic v živo, še več, da bodo med njimi tudi take, ki so plod večstoletnega (domačega) kulturnega izročila.

V kulturološkem razdelku se najprej srečamo s prispevkom, ki osvetljuje pomen družine pri otrokovem vključevanju v športne aktivnosti in tudi potem, ko se iz njega morda razvija vrhunski športnik; ne more tudi mimo spolnih vlog, saj se tudi šport deli na »moškega« in »ženskega«. Drugi prispevek prinaša ugotovitev, da je pretirana in predolga skrb staršev za otroke in posledično premajhna mera odgovornosti odrasčajočih in odraslih otrok tudi pri nas povzročila porast »hotelov mama« ali »čakalnic na odraslost«. Vloga spolov je v različnih družbah različna, zatiranje žensk pa se lahko kaže in upravičuje tudi s skrbjo za njeno čast, čeprav je v ospredju čast družine, ali bolje – čast moških članov družine; kakšen odsev ima pojmovanje (ženske) časti v jezikovnih metaforah, bomo spoznali v tretjem prispevku. Zadnji prispevek je posredno poziv inštitucijam, da pomagajo družini še pri eni od zelo pomembnih vlog, in sicer pri ohranjanju in kultiviranju maternega jezika kot glavnega občevalnega orodja za kvalitetno sožitje med ljudmi.

Kakor ni družina samo vsota staršev in otrok, ampak jo določa kompleksnost medsebojnih odnosov, tako tudi beseda ni samo zaporedje obrazilnih morfemov, saj jih v nov smisel združuje medsebojno odvisnostno razmerje; predstavitev teh razmerij in izrazna podoba tvorjenk je vsebina prispevka z jezikoslovnega jutranjega tečaja. Odgovor na vprašanje, kakšna je podoba družin v slovenski sodobni kratki pravljici in v sodobnem mladinskem romanu, je na kratko podan v prispevku z literarnega jutranjega tečaja.

Po ugotovitvi, da je družinska tematika ponovno v ospredju literarnega izražanja pa tudi širše družbene obravnave, je razumljivo, da se z njo ukvarja veliko najmlajših raziskovalcev; za predstavitve v zborniku in na seminarju smo izmed petnajstih prispelih izbrali pet najboljših prispevkov. Prvi trije so literarnovedni in se ukvarjajo ali z družinsko problematiko ali z medspolskimi in medgeneracijskimi odnosi, kakor so prikazani v (naj)novejših in malo starejših pesniških besedilih ter v romanu iz 60. let uveljavljenega slovenskega pisatelja. Edini jezikoslovni prispevek obravnava besedotvorne sklope glagolov *slišati* in *vohati*. Paralele v prispevkih uveljavljenih predavateljev ima tudi zadnji iz tega razdelka, in sicer poudarja pomen jezika, ki skozi pravilnost pojmov in besed zanje žrtvi s strokovnjakovo pomočjo omogoči spoznanje in zavedanje lastne vloge v procesu trajanja nasilja v družini, s tem pa tudi večjo možnost rehabilitacije.

Poznavalsko je predstavljena tudi ekskurzija na Štajersko ali natančneje, v dve njeni mesti, Velenje in Celje, ki bi ju lahko označili s protislovji novo : staro, delavsko : knežje, a združili v ugotovitvi: izredno zanimivi mesti na zemeljskem površju in pod njim. – Zbornik se zaključuje s samopredstavitvijo sodelujočih avtorjev.

V letu, ko praznujemo 20-letnico samostojne slovenske države, bi bile morda primernejše teme, kot so pogum, svoboda, neodvisnost ... A se raje pridružujemo umetnikom – po kratkotrajni vznesečnosti se ponovno vračamo v svoj intimni svet, k svojim najbližjim, v svoj dom, da bi si v njem nabrali moči in poguma ter zunanjo, na videz sicer lepo, a krhko in razpokano lupino naše mlade države krepili od znotraj, s trdnim in raščočim jedrom pravih vrednot. Zbornik, ki brez ideološke tendencioznosti obravnava družino v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, je lahko poučno branje tudi vsem tistim, ki prav v tem času v Sloveniji burno razpravljajo o družinskem zakoniku. Njih in vse, »ki v srcu dobro mislite«, pa vabimo tudi na vedro, vedoželjno in nepozabno seminarско druženje!

Vera Smole
predsednica 47. SSJLK